

søren kierkegaard

hayat çözülecek
bir problem değil,
yaşanacak bir hakikattir

Kederini kalesi,
imanını tutkusu yapan bir felsefe

DESTEK YAYINLARI: 1353

FELSEFE: 46

**SÖREN KIERKEGAARD / HAYAT ÇÖZÜLECEK BİR PROBLEM DEĞİL,
YAŞANACAK BİR HAKİKATTİR**

Yayına Hazırlayan: Hamza Celâleddin

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Ekim 2020 (3.000 Adet)

4. Baskı: Nisan 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-988-3

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

søren kierkegaard

hayat çözülecek bir problem değil, yaşanacak bir hakikattir

Kederini kalesi, imanını tutkusu yapan bir felsefe

Yayıma Hazırlayan: Hamza Celâleddin

“Hayat yalnızca geriye doğru anlaşılabilir,
ama ileriye doğru yaşamak gerekir.”

Önsöz

On dokuzuncu yüzyılın en saygın filozoflarından birisi olan Søren Aabye Kierkegaard, özellikle kendisinden sonraki çağın varoluşçu felsefelerini, varoluşçu psikolojilerini ve yanı sıra resimden sinemaya, edebiyattan müziğe kadar pek çok başka disiplini derinden etkilemişti; fakat ne üzücüdür ve tarihsel bir kayıptır ki, Arthur Schopenhauer ya da Friedrich Wilhelm Nietzsche gibi oldukça önemli çağdaşları tarafından onun keşfedilmesi pek de mümkün değildi. Çünkü Kierkegaard'nun Danca kaleme alınmış, hatta neredeyse tamamı müstear isimlerle yayımlanmış eserlerinin Almanca başta olmak üzere diğer dillere çevrilmesi, onun ölümünden yıllar sonra ancak gerçekleşebilmişti. Schopenhauer, Kierkegaard'dan hiç haberdar değildi, Nietzsche ise ikincil kaynaklar yoluyla ona dair oldukça az bilgiye sahipti – belki de 1889 yılının hemen başında zihin ve beden sağlığını tamamen yitirmeseydi, Georg Brandes'in de yoğun teşviki ile Kierkegaard felsefesine eleştirel bir bağlılık gösterebilirdi. Gel gelelim

eserlerinin önce Almancaya ve daha sonra diğer dillere çevrilmesiyle birlikte Kierkegaard, yirminci yüzyılda geniş bir tesir alanına sahip oldu. Öyle ki, her ne kadar on dokuzuncu yüzyılda böyle bir tanımlama olmasa da; Kierkegaard bugüne değin “ilk varoluşçu filozof” olarak anılageldi.

Søren Kierkegaard'nun “ilk varoluşçu filozof” olarak anılmasının temel sebeplerinden birisi, onun bireye ve bireyin içinde bulunduğu duygu-durumlara, hatta bilakis kendisine ve kendi içinde bulunduğu duygu-durumlara odaklanmış, *tümel olana* karşı *tikel olanı*, *evrensel* karşı *bireyi* merkeze alan bir felsefe inşa etmesiydi. O, “insan”ı *kaygı*, *keder*, *ıstırap*, *umutsuzluk*, *korku*, *suçluluk*, *can sıkıntısı* gibi duyguların ve *absürd bir hikâyenin* içinde keşfetme işine girişmişti; ve kendisi de bu duyguların ve absürditenin dışında değildi. Onun kavramlarının her biri, belki de hiçbir filozofta görülemeyecek denli, kendi yaşamöyküsünde pekâlâ bir yere oturabilirdi. Bu yüzden onun felsefesini yaşamöyküsü ile birlikte okumak ve hatta onun yaşamöyküsünden felsefesini çıkarsamak, ona dair bakışımızı en sağlıklı şekilde tesis etmeliydi. Gel gelelim yaşamöyküsü ile birlikte okunduğunda daha açık olacaktı ki; onun felsefesi, kendisinden önceki çağın –daha doğrudan biçimde söylersek Aydınlanma Felsefesi'nin ve Kıta Rasyonalizmi'nin– *rasyonel/evrensel/tümel olanı* merkeze alan egemen düşünüşi için eleştirel bir konumu temsil ediyordu. Bu eleştirel konum, farklı felsefi konseptlerde

ve bağlamlarda olsa bile –Schopenhauer ve Nietzsche gibi– ondan habersiz çağdaşları ve yakın çağdaşları tarafından da benimsenmişti; demek ki bu konum, tarihsel olarak bir zorunluluk içermekteydi. Kierkegaard'nun kırk iki senelik yaşamını da içeren bu çağ, yani on dokuzuncu yüzyıl, felsefi olarak bir *bozgun/yıkım* çağıydı ve Kierkegaard bu *bozgunun/yıkımın* öncüleri arasında sayılabilirdi.

Öte taraftan Kierkegaard, benimsediği eleştirel konumun yanı sıra, birey için bir varoluş önerisi sunmaktan da geri durmuyordu. Onun *üç aşamalı varoluş* düşüncesi; bireyi, birinden birini seçmekle ve birinden birinde bulunmakla yükümlü olduğu üç varoluş alanıyla karşıya karşıya bırakıyordu: Bunlar sırasıyla; *estetik varoluş alanı*, *etik varoluş alanı* ve *dinsel varoluş alanı* idi. Bu aynı zamanda, *tümel olan* ve *tikel olan* arasında yapılacak bir seçime de işaret ediyordu ki; Kierkegaardian diyalektik de tam olarak burada işliyordu. Kierkegaard, bireyi “seçim yapmakla yükümlü bir varlık” haline getiriyordu; ki bireye devredilmiş bu kesin yükümlülük hali, ona “ilk varoluşçu filozof” denilmesinin bir başka temel sebebiydi. Çünkü bütün varoluşçu felsefelerde, birey baştan aşağı yükümlü, kendisini, özünü ya da yazgısını seçen, oluşturan ve kuran bir varlıktı.

Gel gelelim Søren Kierkegaard, belki de doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu kederin karşısına yaşama sevincini, trajedinin karşısına ise komiği koyarak, düpedüz bir ironik kahramanı temsil ediyordu. Bu

onun, hem kişiliğini hem de felsefi tavrını ortaya koymaya aday bir sınamaydı. Babasının melankoli mirası, ailesinin üzerine yağan ölüm sağanağı ve Regine Olsen ile olan fırtınalı ilişkisi, onun yaşamöyküsünü kurduğu kadar, felsefesini de kurmuştu: Bu felsefe Hıristiyan varoluşçuluğunun belki de ilk ve belki de en spekülâtif örneğiydi. *Suçluluk, günah bilinci, ironi, lanet, korku, kaygı, keder* gibi kavramları merkeze alan bu felsefe, yalnızca felsefe tarihi için değil, genelde psikoloji tarihi ve özelde ise din psikolojisi tarihi ya da birey psikolojisi tarihi için de dönüştürücü nitelikteydi. Kierkegaard'nun amacı ise daha en baştan belliydi:

“Benim için önemli olan,
uğrunda yaşayıp uğrunda ölmek
istediğim fikri bulmaktır.”

Hamza Celâleddin

“Çocukluğumun erken dönemlerinden beri bir keder hançeri kalbime saplanmış halde duruyor. Orada kaldıkça ironik olmaya devam edecek, çekip çıkarılırsa da öleceğim.”

Büyük deprem: Kederim, kalemdir

Søren Kierkegaard, 5 Mayıs 1813 tarihinde, varlıklı bir tüccar olan Michael Pedersen Kierkegaard ile Michael Pedersen'in ikinci eşi olan Ane Sørensdatter Lund Kierkegaard'nun yedinci ve son çocukları olarak, Danimarka'nın Kopenhag kentinde dünyaya geldi. Michael Pedersen'in ilk eşi Kirstine Nielsdatter Røyen 1796 yılında zatürreeden ölmüştü, Michael ve Ane ise, Kirstine'nin ölümünden hemen bir yıl sonra evlenmişlerdi. Evlendikleri zaman Michael kırk bir, Ane ise yirmi dokuz yaşındaydı. İlk çocukları Maren Kirstine, bu evlilikten beş ay sonra dünyaya gelmişti. Daha sonra sırasıyla, Nicoline Christine, Petrea Severine, Peter Christian, Søren Michael ve Niels Andreas isimli beş çocukları daha dünyaya gelmiş ve Søren Aabye Kierkegaard ise onların yedinci ve son çocukları olmuştu. Kierkegaard dünyaya geldiğinde, babası elli yedi ve annesi ise kırk

beş yaşındaydı; bu yüzden Kierkegaard gelecek yıllarda kendisinden bir “yaşlılık çocuğu” olarak bahsedecekti.

Görünüşe göre, baba Micheal Pedersen oldukça baskın bir karaktere sahipti ve geleneksel baba figürünü tam anlamıyla ve hatta belki biraz da abartıyla karşılıyordu. Pietistik* bir Hıristiyanlık anlayışına sahipti ve ailesini de bu koyu dindarlık prensiplerine uygun şekilde yetiştirmeye çalışmıştı. Pedersen’in yaşamındaki esas ironi, ezilmişlik hissini egemenliğinde geçen çocukluk yıllarındaki tatsız bir hatıraya değin uzanıyordu. O, bir köle olarak dünyaya gelmiş ve henüz bir çocukken kaderin adaletsizliğinden dolayı Tanrı’ya lanet etmişti. Ne var ki, Pedersen’in kaderi, bu hadiseden hemen sonra yaşamın olağan akışına aykırı şekilde değişmiş gibiydi; kısa zamanda varsıllaşmış ve neredeyse çabucak büyük bir servetin sahibi olmuştu. Pedersen, Tanrı’ya lanet edişinden sonra dramatik şekilde değişen kaderini, Tanrı’nın bir ironisi ve kendisinden intikam alma biçimi olarak yorumlamış; suçluluk, günah, kaygı, keder, umutsuzluk gibi baskın hislerle derin bir melankoliye sürüklenmişti. Onun içinde bulunduğu bu melankolik hal, bütün ailenin üzerine sinmiş görünüyordu – ve en çok da ailenin en küçük üyesi olan Søren Kierkegaard’nun üzerine... Bu halde rahatlıkla söylenilebilir ki; Kierkegaard’nun felsefesinin temelini oluşturacak olan kavramlar da –sözgelimi *ironi*, *suçluluk*, *günah*, *ıstırap*,

* Ödev bilinci, sorumluluk, teslimiyet ve bağlılık gibi prensipler ile birlikte bireysel bir dini yaşantıyı temel alan koyu dindarlık hali.

umutsuzluk ya da *kaygı* gibi– onun melankolik babasının zihinsel mirasının bir parçası sayılabilir.

Michael Pedersen, Tanrı'nın kendisine çok öfkeli olduğuna, kendisinden intikam almaya çalıştığına ve Tanrı ile arasındaki bu dehşetengiz gerilimin ailesinin yıkımına yol açacağına inanıyordu. Bu, neredeyse bir kehanet gibiydi: Pedersen ve onun ailesi eşsiz acılarla sınanacak ve hiçbir şey daha iyi olmayacaktı. Nitekim bu kehanet 1819 yılında işlemeye başlamış gibiydi: Kierkegaard henüz altı yaşında bir çocukken, on iki yaşındaki ağabeyi Søren Michael'i bir kaza sonucu ve bundan hemen üç yıl sonra ise yirmi beş yaşındaki ablası Maren Kirstine'yi bir hastalık sonucu kaybetti. Kierkegaard ailesindeki deprem bundan sonra da devam edecekti: 1832 yılında otuz üç yaşındaki Nicoline Christine ve 1833 yılında ise yirmi dört yaşındaki Niels Andreas yaşama veda ettiler. Çocukluk ve ilk gençlik çağlarını ölümlerle yoğuran Kierkegaard nihayet, 1834 yılının Temmuz'unda annesi Ane Sørensdatter Lund'u ve aynı yılın Aralık'ında ise henüz birkaç haftalık anne olan ablası Petrea Severine'i de kaybetti. Büyük depremden geriye, yalnızca Søren Kierkegaard ile ağabeyi Peter Christian ve babası Michel Pedersen kalmıştı. Gel gelelim Søren birkaç sene sonra, seksen iki yaşındaki yaşlı ve yorgun babasını da kaybedecek ve ailesinden kalan tek kişi olan ağabeyi Peter (o, sanki kehanetten muafmiş gibi 1888 yılına değin yaşayacaktı) ile birlikte büyük bir mirasa sahip olacaktı. Bu maddi miras,

Kierkegaard'nun çalışmak zorunda olmadan yaşamını idame ettirmesini sağlayacak; fakat babasından kalan zihinsel miras, lanetlenmişlik hissi ve büyük depresyonun yaşamını içinden çıkmanın mümkün olmadığı bir melankoliye kurban edecekti.

“Büyük depresyonun meydana gelişinden, bütün görün-gülerin açıklama biçiminin sarsılmaz yeni bir ilkesinin birdenbire üzerimde oluşturduğu o korkunç sarsıntıdan sonraydı. Çok geçmeden babamın geçkin yaşının kutsal bir lütuftan ziyade bir lanet olduğundan; ailemizin üstün zihinsel yeteneklerinin bizi birbirimizden ayırmak için var olduğundan kuşkulandım; babamın içinde hepimizden daha uzun yaşayacak olan mutsuz bir insan, bütün beklentilerinin gömüldüğü yerde anıtsal bir haç gördüğümde ölümün dinginliğinin üzerime yayılışını hissettim. Bütün ailenin üzerine suçluluğun ağırlığı çökmüş, Tanrı'nın gazabı kapıya dayanmış olmalıydı; bu suçluluğun yitip gitmesi, Tanrı'nın aziz elleri ile yok olması, başarısız bir girişim gibi silinip gitmesi gerekirdi ve ben zaman zaman yalnızca, babamın son ayını yerine getirerek, dinin avuntusu ile bizi teselli etmenin ağır yükünden sıyrılışı, böylece, Yahudilerin hasımları için dile-dikleri ceza bizim üzerimize gelecek, hatıramızı hiçbir iz kalmayacak şekilde yok edecek olsa da, hatta bu dünyada her şeyi kaybetmiş olsak bile daha iyi bir dünyanın bizim için hâlâ mümkün olabileceği düşüncesinin içerisinde bir teselli buluyordum.”

Søren Kierkegaard'nun çocukluğu ve ilk gençliği, babasının melankolik ruh hali ve otoriter tutumu ile ailesinin üzerine yağın ölüm sağanağı tarafından “çalınmış” gibi görünse bile –ki doğrusu kendisi de böyle hissediyordu– Kierkegaardian felsefenin doğuşu için, bu olmazsa olmaz bir evreydi. Kierkegaard bütün bu zamanlar boyunca kendi özgün tarihsel konumunu inşa etmekten asla geri durmadı ve hiç yaşayamadığı çocukluğunu felsefi dehasının bir parçası olarak görmeyi ve kullanmayı öğrendi. Babasından kalan melankoli ve keder mirası, onun dehasında pekâlâ bir fırsata dönüştürülebilirdi. Günlüklerinde şöyle yazmıştı Kierkegaard:

“Böylesine ilkel bir melankoli, böylesine büyük bir üzüntü mirası ve en derin anlamıyla, melankolik bir babanın yetiştirdiği çocuk olma trajedisi ve sonra, doğuştan gelen ustalığımla, herkesi, yaşam ve sevincin ta kendisi olduğumu düşünmeleri için kandırabilmem.”

İşte bu, onu tarihin en özgün filozoflarından biri yapacak şeydi.

“Oğul, babanın kendi yansımasını gördüğü bir ayna ve baba ise, oğulun kendisinin gelecekte ne olacağını gördüğü bir aynadır.”

* Kierkegaard'dan akt. Alastair Hannay, *Kierkegaard*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 146

Babasının mustarip olduğu “ironi”, bu kez Kierkegaard için bir yaşam biçimi halini aldı ve içinde bulunduğu melankoli ve kederin tam karşısına sevinci ve espriyi koyarak her durumda keskin, kimi zaman müstehzi ve kimi zaman aşırı bir üslup ve felsefi tavır benimsedi. Yani o, nadir rastlanan bir deha ve ustalıklı, komik olan ile trajik olanı birleştirmişti. En önemlisi ise, Kierkegaard, artık kaçınılmaz yazgısı olan “keder”ini, artık kaçılması, itiraz edilmesi, başkaldırılması gereken bir şey olarak değil, sığınabileceği tek kalesi olarak belledi. Ve şöyle söyledi:

“Kederim, tıpkı bir kartal yuvası misali, bulutların arasındaki dağların zirvelerine inşa edilmiş olan kalemdir!”

Ve:

“Diğer tüm tanıdıklarımın yanında, bir tane daha yakının sırdaşım var: Melankolim, benim en sadık metresim!”

Kierkegaard Borgerdydskolen’deki ilk eğitiminin ardından (1821 ile 1830 yılları arası), 1830 yılında Kopenhag Üniversitesi’nde teoloji eğitimi almaya başladı. Yine burada Poul Martin Møller ve Frederik Christian Sibbern gibi çağın önemli isimlerinden felsefe dersleri

alan Kierkegaard, üniversite eğitiminin başladığı sıralarda hasta ve zayıf düşmüş bir bedene sahip olduğu gerekçesiyle askeri hizmete uygun bulunmamıştı. Bu, bize henüz on yedi yaşında olan Kierkegaard'nun sağlık durumuna ilişkin oldukça önemli bir ipucu veriyordu ki; lanetlenmişlik hissiyle birleştiği zaman bu hastalık ve zayıflık durumu, onu, erken ölümünü bekleyen birisi olarak büyük vazgeçişlere itecekti: Yani ilk büyük kırılmanın yarattığı bu dehşetengiz zihinsel ve bedensel atmosfer, Kierkegaard'nun ikinci büyük kırılmasını da kaçınılmaz kılacaktı. Bu sırada yaşama sevinci içindeki bir genç kadın, Regine Olsen Kierkegaard'ya yaklaşmaktaydı.